

Наукові перспективи
Видавнича група

MODERNÍ ASPEKTY VĚDY

*v rámci publikační skupiny
Scientific Publishing Group*

***Svazek XLIV mezinárodní
kolektivní monografie***

Česká republika
2024

Mezinárodní Ekonomický Institut s.r.o. (Česká republika)
Středoevropský vzdělávací institut (Bratislava, Slovensko)
Národní institut pro ekonomický výzkum (Batumi, Gruzie)
Al-Farabi Kazakh National University (Kazachstán)
Institut filozofie a sociologie Ázerbájdžánu Národní akademie věd
(Baku, Ázerbájdžán)
Institut vzdělávání Ázerbájdžánské republiky (Baku, Ázerbájdžán)
Batumi School of Navigation (Batumi, Gruzie)
Regionální akademie managementu (Kazachstán)
Veřejná vědecká organizace „Celokrajinské shromáždění lékařů ve veřejné správě“
(Kyjev, Ukrajina)
Nevládní organizace „Sdružení vědců Ukrajiny“ (Kyjev, Ukrajina)
Univerzita nových technologií (Kyjev, Ukrajina)

v rámci publikační skupiny Publishing Group „ Vědecká perspektiva “

MODERNÍ ASPEKTY VĚDY

Svazek XLIV mezinárodní kolektivní monografie

Česká republika
2024

International Economic Institute s.r.o. (Czech Republic)
Central European Education Institute (Bratislava, Slovakia)
National Institute for Economic Research (Batumi, Georgia)
Al-Farabi Kazakh National University (Kazakhstan)
Institute of Philosophy and Sociology of Azerbaijan National Academy of Sciences
(Baku, Azerbaijan)
Institute of Education of the Republic of Azerbaijan (Baku, Azerbaijan)
Batumi Navigation Teaching University (Batumi, Georgia)
Regional Academy of Management (Kazakhstan)
Public Scientific Organization "Ukrainian Assembly of Doctors of Sciences in Public
Administration" (Kyiv, Ukraine)
Public Organization Organization "Association of Scientists of Ukraine" (Kyiv, Ukraine)
University of New Technologies (Kyiv, Ukraine)

within the Publishing Group "Scientific Perspectives"

MODERN ASPECTS OF SCIENCE

44- th volume of the international collective monograph

Czech Republic
2024

MODERNÍ ASPEKTY VĚDY
Svazek XLIV mezinárodní kolektivní monografie

<https://doi.org/10.52058/44-2024>

UDC 001.32: 1/3] (477) (02)
C91

Vydavatel:

Mezinárodní Ekonomický Institut s.r.o.
se sídlem V Lázních 688, Jesenice 252 42
IČO 03562671 Česká republika
Zveřejněno rozhodnutím akademické rady

Mezinárodní Ekonomický Institut s.r.o. (Zápis č. 124/2024 ze dne 7. červen 2024)

Monografie jsou indexovány v mezinárodním vyhledávací Google Scholar

Recenzenti:

- Karel Nedbálek** - doktor práv, profesor v oboru právo (Zlín, Česká republika)
Markéta Pavlova - ředitel, Mezinárodní Ekonomický Institut (Praha, České republika)
Iryna Zhukova - kandidátka na vědu ve veřejné správě, docentka (Kyjev, Ukrajina)
Yevhen Romanenko - doktor věd ve veřejné správě, profesor, ctěný právník Ukrajiny (Kyjev, Ukrajina)
Humeir Huseyn Akhmedov - doctor of pedagogical sciences, professor (Baku, Azerbaijan);
Oleksandr Datsiy - doktor ekonomie, profesor, čestný pracovník školství na Ukrajině (Kyjev, Ukrajina)
Jurij Kijkov - doktor informatiky, dr.h.c. v oblasti rozvoje vzdělávání (Teplice, Česká republika)
Vladimír Bačišin - docent ekonomie (Bratislava, Slovensko)
Peter Ošváth - docent práva (Bratislava, Slovensko)
Oleksandr Nepomnyashy - doktor věd ve veřejné správě, kandidát ekonomických věd, profesor, řádný člen Vysoké školy stavební Ukrajiny (Kyjev, Ukrajina)
Dina Dashevskaya - geolog, geochemik Praha, Česká republika (Jeruzalém, Izrael)

Tým autorů

C91 Moderní aspekty vědy: XLIV. Díl mezinárodní kolektivní monografie / Mezinárodní Ekonomický Institut s.r.o.. Česká republika: Mezinárodní Ekonomický Institut s.r.o., 2024. str. 454

Svazek XLIV mezinárodní kolektivní monografie obsahuje publikace o: utváření a rozvoji teorie a historie veřejné správy; formování regionální správy a místní samosprávy; provádění ústavního a mezinárodního práva; finance, bankovníctví a pojišťovnictví; duševní rozvoj osobnosti; rysy lexikálních výrazových prostředků imperativní sémantiky atd.

Materiály jsou předkládány v autorském vydání. Autoři odpovídají za obsah a pravopis materiálů.

© Mezinárodní Ekonomický Institut s.r.o., 2024
© Publishing Group „Vědecká perspektiva“, 2024
© autoři článků, 2024

OBSAH

PŘEDMLUVA

ODDÍL 1. VEŘEJNÁ SPRÁVA

<i>§1.1 ВІЙСЬКОВА ПОЛІЦІЯ БУДЕ НАДІЛЕНА ШИРОКИМИ ПРАВАМИ (Романенко Є.О., Збройні Сили України, Літвін Л.Ю., НАДПСУ).....</i>	<i>10</i>
<i>§1.2 В УКРАЇНІ ЗНИЖУЄТЬСЯ РІВЕНЬ СПОЖИВАННЯ ТА НЕЛЕГАЛЬНОЇ ТОРГІВЛІ ТЮТЮНОВИМИ ВИРОБАМИ (Романенко Є.О., Збройні Сили України, Федосова В.Е.).....</i>	<i>18</i>
<i>§1.3 РИНОК УКРАЇНИ НАПОВНЮЄТЬСЯ КОНТРАБАНДНИМИ ТА ФАЛЬСИФІКОВАНИМИ ТОВАРАМИ (Романенко Є.О., Збройні Сили України, Федосова В.Е.).....</i>	<i>27</i>
<i>§1.4 ВПЛИВ ЦИФРОВІЗАЦІЇ НА ОБЛІКОВО-ЗВІТНИЙ ПРОЦЕС, ОПОДАТКУВАННЯ ТА СТРАТЕГІЧНЕ УПРАВЛІННЯ БІЗНЕСОМ (Луцька Н.І., Університет Короля Данила, Цюцяк А.Л., Університет Короля Данила, Цюцяк І.Л., Університет Короля Данила).....</i>	<i>40</i>
<i>§1.5 ЦИФРОВІЗАЦІЯ ЛОГІСТИКИ ТА ІННОВАЦІЙНИЙ ПІДХІД ДО ЛОГІСТИЧНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ (Перцович Т.О., Університет Короля Данила).....</i>	<i>56</i>
<i>§1.6 УДОСКОНАЛЕННЯ МЕТОДИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФОРМУВАННЯ АДАПТИВНО-ОРІЄНТОВАНОЇ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ЕКОНОМІЧНОЮ БЕЗПЕКОЮ ПІДПРИЄМСТВА (Поліщук О.Б., Університет Короля Данила).....</i>	<i>67</i>
<i>§1.7 ДИДЖИТАЛІЗАЦІЯ БІЗНЕСУ: ІНКЛЮЗИВНИЙ СПОЖИВАЧ (Попадинець І.Р., Університету Короля Данила, Гавадзин Н.О., Університет короля Данина, Гребенюк Н.В., Університету Короля Данила).....</i>	<i>84</i>
<i>§1.8 РОЛЬ НЕБАНКІВСЬКИХ ФІНАНСОВО-КРЕДИТНИХ УСТАНОВ НА РИНКУ ФІНАНСОВИХ ПОСЛУГ (Тимоць М.В., Університет Короля Данила, Івашків Т.С., Університет Короля Данила).....</i>	<i>93</i>

ODDÍL 2. EKONOMIKA A ŘÍZENÍ PODNIKU

§2.1 ADAPTATION OF AGRICULTURAL ENTERPRISES IN CONDITIONS OF UNCERTAINTY: ESSENCE AND MANAGEMENT MECHANISM (Pylypenko V., Sumy National Agrarian University, Pylypenko N., Sumy National Agrarian University, Pylypenko M., Sumy National Agrarian University).....103

§2.2 КРИТЕРІАЛЬНИЙ ПІДХІД ДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЕЗПЕКООРІЄНТОВАНОСТІ ОКРЕМИХ СЕГМЕНТІВ МОРСЬКОГО ТРАНСПОРТУ (Барінов Д.А., Національний університет Одеська морська академія, Кожин О.Д., Національний університет Одеська морська академія, Гурін П.В., ПП Альфа Навігейшн).....122

ODDÍL 3. TECHNICKÉ VĚDY

§3.1 МЕТОДИ ОЦІНКИ СТАНУ СКЛАДНИХ ДИНАМІЧНИХ ОБ'ЄКТІВ З ВИКОРИСТАННЯМ БІОІНСПІРОВАНИХ АЛГОРИТМІВ (Кашкевич С.О., Національний авіаційний університет, Дмитрієва О.І., Харківський національний автомобільно-дорожній університет, Єфименко О.В., Харківський національний автомобільно-дорожній університет, Плехова Г.А., Харківський національний автомобільно-дорожній університет, Шишацький А.В., Національний авіаційний університет).....138

ODDÍL 4. PENÍZE, FINANCE A ÚVĚR

§4.1 ДІЯЛЬНІСТЬ СЛУЖБИ ФІНАНСОВОГО МОНІТОРИНГУ УКРАЇНИ З ПРОТИДІЇ ЛЕГАЛІЗАЦІЇ (ВІДМИВАННЮ) ДОХОДІВ, ОДЕРЖАНИХ ЗЛОЧИННИМ ШЛЯХОМ, В СУЧАСНИХ УМОВАХ (Поляк-Свергун М.М., Чортківський навчально-науковий інститут підприємництва і бізнесу ЗУНУ).....177

ODDÍL 5. PEDAGOGIKA, VÝCHOVA, FILOZOFIE, FILOLOGIE

§5.1 DISCOURSE ANALYSIS AS AN INTERDISCIPLINARY SCIENTIFIC PARADIGM FOR THE STUDY OF EDUCATIONAL COMMUNICATION. THE RENDERING OF EDUCATIONAL TEXTS (Obikhod I., Ternopil Volodymyr Hnatiuk National Pedagogical University, Zakordonets N., Ternopil Volodymyr Hnatiuk National Pedagogical University, Onishchuk I., Separate structural subdivision "Ternopil Professional College" of Ternopil Ivan Puluj National Technical University).....188

§5.2 ІСТОРИКО-ФІЛОСОФСЬКИЙ ВИМІР ЛЮДИНИ У ТВОРЧОМУ СПАДКУ МИСЛИТЕЛІВ ЕПОХИ ВІДРОДЖЕННЯ (Борисова Т.В., Український державний університет науки і технологій).....200

MODERNÍ ASPEKTY VĚDY

Svazek XLIV mezinárodní kolektivní monografie

- §5.3 ПОРІВНЯЛЬНІ ДОСЛІДЖЕННЯ ВІДТВОРЕННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ АРХАЇЧНОЇ ЛЕКСИКИ РОМАНУ В. СКОТТА “ТАЛІСМАН” УКРАЇНСЬКОЮ ТА ПОЛЬСЬКОЮ МОВАМИ (Ласінська Т.А., Київський національний університет імені Тараса Шевченка).....225
- §5.4 ОГЛЯД СУЧАСНИХ ПЕДАГОГІЧНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ТА МЕТОДИК ВИКЛАДАННЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ У ВИЩИХ ВІЙСЬКОВИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ ЗА ЄВРОПЕЙСЬКИМИ СТАНДАРТАМИ (Литвинська Т.Ю., Київський інститут Національної гвардії України).....234
- §5.5 УПРАВЛІННЯ ВИХОВАННЯМ ОСОБИСТОСТІ ТА ЙОГО ПСИХО-ЛОГІЧНИЙ ЗМІСТ (Марчак Т.А., Навчально-реабілітаційний заклад вищої освіти «Кам’янець-Подільський державний інститут»).....273
- §5.6 СТАНОВЛЕННЯ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ ДО ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНО-ГРОМАДЯНСЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ДІТЕЙ РАНЬОГО ТА ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ (Пономаренко Т.О., Київський столичний університет імені Бориса Грінченка, Шинкар Т.Ю., Київський столичний університет імені Бориса Грінченка).....287
- §5.7 ВИКОРИСТАННЯ СУЧАСНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В ПРОЦЕСІ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ З ЕТНОГРАФІЧНОГО ДИЗАЙНУ В УМОВАХ КРИЗОВИХ СТАНІВ СУСПІЛЬСТВА (Тименко В.П., Київський національний університет технологій та дизайну, Колеснікова А.Е Київський національний університет технологій та дизайну).....299

ODDÍL 6. MEZINÁRODNÍ EKONOMIE

- §6.1 РОЗВИТОК ЕКСПОРТНОГО ПОТЕНЦІАЛУ УКРАЇНИ У ТОРГОВЕЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИНАХ З ФРАНЦІЄЮ (Марущак С.М., Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова).....317

ODDÍL 7. PRÁVNÍ VĚDY

- §7.1 ECONOMIC SECURITY: THE PARADIGM OF CRIMINAL LAW PROTECTION (Kantsir V. Lviv Polytechnic National University, Kantsir I., Lviv Polytechnic National University).....349
- §7.2 THE PECULIARITIES OF COMPENSATING FOR INCURRED DAMAGES TO BUSINESS ENTITIES (Nahorna O., Dnipropetrovsk State University of Internal Affairs).....358
- §7.3 МЕДІАЦІЯ ТА АЛЬТЕРНАТИВНІ МЕТОДИ ВИРІШЕННЯ СПОРІВ У ЦИВІЛЬНОМУ І ГОСПОДАРСЬКОМУ ПРАВІ (Юнацький М.О., Донецький державний університет внутрішніх справ).....370

ODDÍL 8. LÉKAŘSKÉ VĚDY

§8.1 БУДОВА, ФУНКЦІЯ ТА ГОРМОНАЛЬНА РЕГУЛЯЦІЯ ФУНКЦІОНУВАННЯ ЧОЛОВІЧИХ СТАТЕВИХ ЗАЛОЗ (Мараховський І.О., ДУ «Інститут проблем ендокринної патології ім. В. Я. Данилевського НАМН України», Коренєва Є.М. ДУ «Інститут проблем ендокринної патології ім. В. Я. Данилевського НАМН України», Бондаренко В.О., ДУ «Інститут проблем ендокринної патології ім. В. Я. Данилевського НАМН України»).....380

ODDÍL 9. INFORMAČNÍ TECHNOLOGIE

§9.1 МОЖЛИВИЙ ПІДХІД ТА ПОГЛЯДИ ДО ПРОВЕДЕННЯ ПРОЦЕСУ СПЕЦІАЛЬНОЇ ОБРОБКИ ТЕХНІКИ В УМОВАХ ХІМІЧНОГО, БІОЛОГІЧНОГО, РАДІОАКТИВНОГО ЗАРАЖЕННЯ (Поплавець С.І., Харківський національний університет Повітряних Сил імені Івана Кожедуба, Шамрай Н.М., Київський національний університет імені Тараса Шевченка).....403

ODDÍL 10. CESTOVNÍ RUCH

§10.1 ПРИРОДНІ КАТАКЛІЗМИ ЯК ФОРС-МАЖОРНІ ОБСТАВИНИ ОРГАНІЗАЦІЇ ТУРИСТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В СВІТІ ТА УКРАЇНІ (Байтеряков О.З., Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького, Арсененко І.А., Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького, Донець І.А., Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького, Донченко Л.М., Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького, Левада О.М., Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького).....414

ODDÍL 11. PSYCHOLOGIE

§11.1 ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ ТЕХНІК АРТТЕРАПІЇ З ПОДОЛАННЯ ПРОЯВІВ ПТСР У ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ (Ендеберя І.В., ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»)....429

ODDÍL 12. NÁRODNÍ BEZPEČNOST

§12.1 РОЗШУК БЕЗВІСНО ЗНИКЛИХ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ (Телійчук В.Г., Дніпровський державний університет внутрішніх справ).....442

ODDÍL 10. CESTOVNÍ RUCH

§10.1 ПРИРОДНІ КАТАКЛІЗМИ ЯК ФОРС-МАЖОРНІ ОБСТАВИНИ ОРГАНІЗАЦІЇ ТУРИСТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В СВІТІ ТА УКРАЇНІ (Байтеряков **О.З.**, Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького, Арсененко **І.А.**, Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького, Донець **І.А.**, Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького, Донченко **Л.М.**, Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького, Левада **О.М.**, Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького)

Вступ. Організація туристичної діяльності залежить від багатьох чинників зовнішнього середовища, що накладають свої умови на характер, термін, місце і взагалі на можливість здійснення туристичних послуг. Ці чинники можуть мати природне, соціальне, економічне та політичне походження. Особливий вплив на туристичну діяльність здійснюють чинники, що виникають раптово, не передбачувано і мають непереборний характер, тобто форс-мажорні події і обставини.

Офіційний перелік форс-мажорних обставин подано в Законі України «Про торгово-промислові палати в Україні». У ньому зазначено, що до природних форс-мажорних подій відносяться такі явища, що викликані винятковими погодними умовами і стихійним лихом, а саме: епідемія, сильний шторм, циклон, ураган, торнадо, буревій, повінь, нагромадження снігу, ожеледь, град, заморозки, замерзання моря, проток, портів, перевалів, землетрус, блискавка, пожежа, посуха, просідання і зсув ґрунту, інші стихійні лиха тощо [1].

MODERNÍ ASPEKTY VĚDY

Svazek XLIV mezinárodní kolektivní monografie

Вплив зазначених природних чинників на організацію туристичної діяльності можна побачити на численних прикладах зі світової та вітчизняної практики. Для виявлення особливостей і характеру їх впливу доцільно проаналізувати найбільш яскраві приклади.

Виклад основного матеріалу. Небезпечні природні явища різного масштабу, що тим чи іншим чином впливають на суспільство в цілому та організацію туристичної діяльності зокрема трапляються, нажаль, відносно часто, наприклад, визначим деякі з них, що трапились лише влітку та в осені 2021 р.:

- 03.11.2021 р. – землетрус в Чилі потужністю 5,9 балів;
- 16-17.10.2021 р. – потужний циклон на о. Сахалін, загинуло дві людини, багато поселень залишилось без світла;
- 15.10.2021 р. – потужні зливи в Індії, загинуло 10 людей;
- 03.10.2021 р. – потужні зливи викликали зсув, що перекрив туристичну трасу біля Сочі (Росія);
- 30.09.2021 р. – виверження вулкану Килауеа на Гавайських островах;
- 25.09.2021 р. тривалі зливи в Грузії викликали повінь із затопленням будівель і зсуви, які зруйнували автомобільні шляхи;
- 23.09.2021 р. – тривалі зливи в Дагестані викликали руйнування автомобільних шляхів і залишили багато поселень без світла;
- 19.09.2021 р. – на острові Пальма (Іспанія) – виверження вулкану;
- 15.09.2021 р. – виверження вулкану Попокатепетль в Мексиці;
- 14.09.2021 р. – обрушення льодовика в Домбаї (Карачаєво-Черкесія) – загинуло дві туристки;
- 03.09.2021 р. – землетрус на острові Гаїті – пошкоджено багато будівель;

- 28-30.08.2021 р. – ураган «Іда» у штаті Флорида – зруйновано багато будівель, знеструмлено поселення, повінь, найбільша річка США – Міссісіпі змінила напрям течії на зворотній;
- 16.08.2021 р. – руйнівний землетрус на острові Гаїті потужністю 7,2 бали – загинуло 1419 осіб, зруйновано багато будівель;
- 01.08.2021 р. – селевий потік заблокував альпіністський табір в горах Кабардино-Балкарії;
- 23.07.2021 р. – повінь у Китаї – зруйновано багато будівель, загинуло 63 особи;
- 22.07.2021 р. – повінь на Далекому Сході – евакуйовано понад 400 тис. осіб;
- 14-16.07.2021 р. – повінь в Бельгії, загинуло 36 осіб, 127 зникли без вісті;
- 10.07.2021 р. – землетрус в Таджикистані, зруйновано будівлі;
- 05.07.2021 р. – ураган «Ельза» на Кубі, евакуйовано 180 тис. мешканців;
- 03.07.2021 р. – потужний зсув у Японії, є жертви;
- Червень 2021 р. – потужний повінь в на південному узбережжі Криму, зруйновано багато будівель, туристична інфраструктура, є жертви.

Для з'ясування масштабу стихійних лих та їх впливу на організацію туристичної діяльності розглянемо деякі з них, що трапились в останні десятиріччя та залишили свій слід як в історії людства, так і туристичному бізнесі.

11 березня 2011 р. в Тихому океані біля північно-східного узбережжя острова Хонсю відбувся потужний землетрус, його потужність сягала 9 балів. Найбільш страшним виявився не лише сам землетрус, а хвиля цунамі, яку він викликав. Цунамі накрила значну частину узбережжя острова. Було

MODERNÍ ASPEKTY VĚDY

Svazek XLIV mezinárodní kolektivní monografie

зруйновано багато поселень, тисячі будівель, доріг, ліній електропостачання, наприклад, в префектурі Івате майже повністю зруйновано місто Рикудзентаката, 5 тис. будівель змито, в поселенні Ямадо зруйновано біля 7 тис. будівель, жертвами цунамі стали біля 16 тис. осіб, ще багато тисяч вважаються зниклими безвісті. Землетрус спричинив техногенні аварії, зокрема потужну аварію на атомній електростанції Фукусіма, внаслідок якої відбулись викиди радіоактивної речовини і зараження місцевості. На кількох заводах відбулись вибухи і пожежі. Сендайський аеропорт було практично змито. Пропав безвісті пасажирський потяг. Загальна економічна шкода за різними підрахунками сягала 198-309 млрд. доларів.

Землетрус і цунамі вплинув і на туристичну галузь Японії, зокрема, кількість іноземних туристів, що відвідали Японію в 2011 р. склала 6,2 млн. осіб, що на 30 % менше ніж попереднього (2010) року. При цьому слід зазначити, що райони, які найбільш постраждали від цього природного лиха – північний схід острова Хонсю, взагалі небагато відвідуються туристами. Однак іноземні туристи побоювались наслідків радіаційного забруднення, можливості повторення подібних катаклізмів, а також в силу морально-етичних причин відмовлялись від відвідування Японії. Зокрема, це виявився найбільший спад у туристичній галузі країни за попередні 40 років. Зокрема скорочення туристів з Південної Кореї, Китаю, Німеччини та Франції коливалось в межах 40-44 %. Відновлення туристичного ринку Японії і туристичного потоку, за даними Всесвітньої ради з туризму та подорожей (WTTC) після землетрусу 2011 р. зайняло 21 місяць, тобто майже 2 роки [2].

26 грудня 2004 р. у північно-східній частині Індійського океану відбувся один з найпотужніших землетрусів, магнитудою біля 9 балів. Внаслідок землетрусу виникла хвиля цунамі, що швидко досягла берегів таких густонаселених туристичних країн як Таїланд, Індонезія, Шрі-Ланка,

Індія. Висота хвиль біля узбережжя сягала 15 м, за окремими оцінками навіть сягала і більше. Наслідки цунамі виявились катастрофічними, вона спричинила колосальні руйнування, загинуло за різними оцінками від 225 до 300 тис. осіб, багато людей зникло безвісті, біля 1 млн. осіб залишились без житла. Причинами масової загибелі людей стали малий проміжок часу, за який цунамі досягло узбережжя, недостатня оцінка і нерозуміння місцевими владами загрози, відсутність системи сповіщення про небезпеку, нерозуміння місцевими мешканцями та туристами масштабу загрози. Так туристи до останнього моменту робили фото і селфі спочатку відходу води від берега перед цунамі, а потім навіть і самої хвилі, що наближалась до берега.

Важкий удар внаслідок цунамі зазнала туристична галузь. По-перше, загинуло або зникло безвісті більш 9 тис. туристів, переважно з європейських країн. Найбільша кількість постраждалих туристів припадає на Швецію – 60 осіб загинуло і біля 1300 зникло безвісті. По-друге, відновлення туристичного ринку Таїланду і туристичного потоку в регіоні, за даними Всесвітньої ради з туризму та подорожей (WTTC) після цунамі 2004 р. зайняло 14 місяців, тобто більше року [2].

Для попередження таких трагедій у майбутньому власті Таїланду розробили певні заходи, зокрема в Андаманському морі встановлено спеціальні буї, що реєструють і попереджають про зміну швидкості водних потоків; у приморських курортах обладнано систему сповіщення про цунамі, сигнали тривоги подаються через супутники на смартфони туристів та місцевих мешканців, радіостанції та органи місцевої влади; розроблено схему екстреної евакуації людей; встановлено вказівники тайською та англійською мовами, що дозволяють краще орієнтуватись на місцевості і визначати шлях до безпечного місця.

MODERNÍ ASPEKTY VĚDY

Svazek XLIV mezinárodní kolektivní monografie

12 січня 2010 р. на острові Гаїті в Карибському морі стався руйнівний землетрус, потужність якого сягала 7 балів. Після основного товчка спостерігалось біля 15 нових, потужністю понад 5 балів. За даними місії ООН кількість жертв коливається від 250 до 300 тис. осіб, за іншими даними 222,5 тис. осіб ще багато (більш ніж 300 тис.) отримали поранення. У столиці країни, місті Порт-о-Пренс, було зруйновано тисячі будівель, у тому числі житлові будинки, лікарні, адміністративні та культурні заклади, пам'ятки і т.д. Понад 1 млн. мешканців залишились без житла. Загинуло за різними оцінками від 49 до 100 представників місії ООН зі стабілізації обставин на Гаїті, ще біля 300 вважаються зниклими безвісті [3].

За кількістю жертв це найсильніший землетрус в історії всієї Америки, а також один з найбільш руйнівних землетрусів XXI століття у світі. Внаслідок землетрусу було частково зруйновано та завалено багато автомобільних доріг, що ускладнювало рятувальні роботи. Ще одним з катастрофічних наслідків виявилось руйнування водопроводу, тому біля 3 млн. мешканців залишились без чистої питної води, що спровокувало додаткові жертви вже після землетрусу.

Для рятування людей і подолання наслідків землетрусу на Гаїті було відправлено загони рятувальників, спеціальна техніка, медикаменти, їжа та інша гуманітарна допомога багатьма країнами, зокрема такими як США, Канада, Франція, Іспанія, Куба, Бразилія, Венесуела, Ізраїль, Ісландія, Китай, Тайвань, Росія, Японія, Велика Британія, Туреччина, Україна, Польща та багато інших. Матеріальні збитки від землетрусу на Гаїті складають 5,6 млрд. євро. Біля 50 країн і міжнародних благодійних організацій протягом трьох літ надавали Гаїті матеріальну допомогу у розмірі біля 9 млрд. доларів. Відновлення туристичного бізнесу Гаїті і туристичного потоку до країни, за даними Всесвітньої ради з туризму та подорожей (WTTC) після землетрусу 2010 р. зайняло 22 місяця, тобто майже 2 роки [2].

Деякі природні катаклізми можуть безпосередньо не викликати катастроф, але опосередковано створювати форс-мажорні обставини для організації туристичної діяльності. Вони можуть впливати на роботу транспорту, на особливості погодних умов, на ступінь комфорту відпочинку, на можливість здійснення окремих видів туристичних занять.

Прикладом опосередкованого впливу природних подій на туризм може бути потужне виверження вулкану Ейяфьядлайекюдль в Ісландії в березні-квітні 2010 р. Два виверження, що сталися 21 березня і 13-18 квітня не спричинили людських жертв і значних руйнувань, було евакуйовано 700 мешканців, талими водами льодовика на гірських схилах залите автомобільну дорогу, зруйновано окремі будівлі. Але внаслідок виверження з вулкану викидалось велику кількість диму і попелу в атмосферу на висоту 8-13 км, який розносився на велику відстань.

Викиди вулканічного попелу і його розповсюдження на великій висоті і площі створили небезпечні умови для авіаційного сполучення. Небезпека полягала в тому, що літаки літають саме на висотах 8-10 тис. метрів, виникає вірогідність потрапляння вулканічного попелу (частинки якого достатньо великі) до турбін літаків і виведення їх з ладу. У такому випадку може статись аварія і навіть катастрофа.

Щоб уникнути небезпеки авіаційних аварій внаслідок цього виверження в усій північній Європі і над акваторією північної Атлантики було відмінено авіаційне сполучення протягом кількох днів (з 15 по 21 квітня). Зокрема, повітряний простір більшою чи меншою мірою закрили Ісландія, Австрія, Ірландія, Данія, Швеція, Литва, Велика Британія, Франція, Бельгія, Фінляндія, Латвія, Польща, Чехія, Словаччина, Угорщина, Румунія, Німеччина, Нідерланди, Норвегія, частково Росія, Україна. Відкладались авіарейси до Європи навіть з США, Японії, Китаю. Всього за цей період було

MODERNÍ ASPEKTY VĚDY

Svazek XLIV mezinárodní kolektivní monografie

відмінено близько 100 000 рейсів. За підрахунками Міжнародної асоціації повітряного транспорту щоденні втрати авіакомпаній від скасування рейсів становили щонайменше 200 млн. доларів США. В аеропортах не змогли вилітати понад 7 млн. пасажирів. Криза торкнулась третини світової авіації [5; 6].

Найбільше постраждали страхові компанії, затримки перельотів коштували їм понад 1 млрд доларів. Враховуючи, що значну кількість пасажирів авіаційного транспорту складають туристи, можна уявити що вони не змогли своєчасно дістатись до місць відпочинку або повернутись до дому. І якщо туристи, що подорожували Європою могли скористатись іншими видами транспорту – автомобільним, залізничним, то туристам з інших частин світу доводилось або скасовувати відпочинок або чекати достатньо тривалий час.

Слід зазначити, що не завжди виверження вулкану створює негативні форс-мажорні обставини. Іноді такі події навпаки приваблюють туристів, незважаючи на можливу небезпеку. Прихильників «катастрофічного туризму» у світі також достатньо багато. Прикладом такого явища можна вважати виверження вулкану Фаградальсфьядль в Ісландії в березні 2021 р.

Виверження вулкана викликало великий інтерес у місцевих жителів і туристів. Незважаючи на всі попередження влади Ісландії і рятувальників, біля кратера вулкана і біля його схилів щодня фіксують до 5 тисяч осіб. Дороги, по яких можна дістатися місць, де починаються гірські стежки, що ведуть до вулкану Фаградальсфьядль, виявились повністю заповненими автівками, які створювали багатокілометрові та багатогодинні пробки, що не характерно для цього регіону і пори року. Беручи до уваги скарги жителів на небезпеку нещасних випадків, влада розпорядилася встановити в околицях вулкана цілодобовий пост поліції і рятувальників, а також виставити

стовпчики зі світловідбиваючими елементами уздовж гірських стежок. Поліція спрямовувала людей і підказувала оптимальний маршрут, з урахуванням напрямку вітру і руху потоку вулканічних газів. Влада розглядала питання створення додаткової пішохідної стежки до вулкану, так як ті, що існують не впорювалися з потоком бажаючих подивитися на виверження [7].

Наприкінці серпня 2005 року ураган Катріна спустошив американське місто Новий Орлеан. Це був найбільш руйнівний ураган в історії США. Його потужність оцінюється 5 категорією за шкалою ураганів Саффіра-Сімпсона, шостий за силою ураган Атлантичного басейну за всю історію спостережень. Хоча раніше було евакуйовано 80-90% населення, наслідки були катастрофічні, загинуло 1836 осіб. В наслідок штормового нагону урагану сталися двадцять три проломи в дамбах судноплавних каналів, дамб дренажних каналів і захисних стінах від повеней. Завдяки таким руйнуванням вода хлинула у місто і 80% Нового Орлеана виявилися затопленими, що, в свою чергу, призвело до руйнування понад 200 000 будинків і переміщенню 800 000 жителів. Територія, що постраждала від стихійного лиха становить близько 200 000 км². Загальні збитки склали 81,2 млрд. доларів США. Катастрофа мала великий вплив на політику, населення та економіку значної частини Сполучених Штатів [4].

Незважаючи на відновлювальні роботи, катастрофічні наслідки урагану Катріна тривалий час були помітні. Після урагану і початку відновлювальних робіт багато туристичних компаній пропонували автобусні тури по все ще постраждалим регіонам. При цьому критики стверджували, що ці тури заважають наданню допомоги. Деякі компанії пропонували туристам замість цього відправитися в велосипедні тури, щоб обмежити незручності для жителів, які намагаються повернути своє життя в нормальне русло. Досить

MODERNÍ ASPEKTY VĚDY

Svazek XLIV mezinárodní kolektivní monografie

часто тури були зосереджені на демонстрації культури певних районів і міст, розглядаючи ураган Катріна як найостаннішу подію в набагато більш тривалій культурній історії. Багато організаторів турів жертвували свій прибуток або його частину місцевим організаціям з надання допомоги [4].

Програма туру до Нового Орлеану була розрахована на те, щоб показати туристам найбільш постраждалі від стихії райони міста. В цілому автобусний тур тривав 3 години, вартість складала 35 доларів. У рамках туру туристи мали змогу відвідати кам'яні завали на місці маяка, який до початку «Катріни» простояв біля берега Мексиканської затоки більше 200 років, і стадіон «Супердом», що став після урагану притулком для 30 тисяч місцевих жителів. Крім того, компанія-організатор екскурсії не забула і про благодійність. Розробляючи даний тур, керівництво «Gray Line New Orleans» пообіцяло, що на допомогу постраждалим від руйнівного урагану планується перераховувати по 3 долари з кожного проданого квитка [8].

Виверження вулкану Мерапі в листопаді 2010 року. Тоді діючий індонезійський вулкан Мерапі здійснив друге виверження за століття, в наслідок якого безпосередньо загинули 353 людини і приблизно 400 000 чоловік були переміщені в довколишні селища.

Вулкан Мерапі є унікальною туристичною пам'яткою цієї місцевості. Він був популярним туристичним об'єктом ще до початку виверження, а туризм вже становив значну частину місцевої економіки. У той час як багато туристичних компаній та туристичних агентств проводять більш стандартні екскурсії по постраждалих районах, деякі програми надають більш прямі шляхи для пожертвувань місцевим благодійним організаціям та участі в зусиллях з надання допомоги. Наприклад, туристична кампанія Go Green заохочує туристів купувати невеликі дерева або насіння і садити їх в місцевих селищах [4].

MODERNÍ ASPEKTY VĚDY

Svazek XLIV mezinárodní kolektivní monografie

В липні 2021 р. у Західній Європі відбулась потужна повінь, що мала катастрофічні наслідки. Повінь спричинив циклон Бернд, який надійшов з Атлантики і супроводжувався тривалими зливами. Наприклад, в Німеччині опади протягом доби перевищили місячну норму (~100—150 мм). У Райффершайді випало 207 мм опадів протягом дев'яти годин, у Кельні — 154 мм за добу. Внаслідок злив річки Європи, такі як Рейн та його притоки Мозель, Ар, Маас і ін., вийшли з берегів і затопили великі площі, в тому числі багато населених пунктів [9]. Незважаючи на те, що повені в Західній Європі останнім часом трапляються доволі часто, як зазначають фахівці, повінь 2021 р. виявилась найбільшою за останні 100 років. Внаслідок повені загинуло 222 людини і ще десятки зникли безвісті. Було затоплено, зруйновано та пошкоджено тисячі будівель, пошкоджено залізничні шляхи, автомагістралі, лінії електропостачання, мости, навіть деякі гідроелектростанції. Було евакуйовано тисячі людей, багато населених пунктів залишилось без електропостачання, п'ятної води з водопроводу.

Найбільшу шкоду повінь заподіяла Німеччині, тут загинуло близько 180 осіб. У Бельгії загинуло 37 осіб, в інших країнах значно менше, але багато мешканців вимушено було евакуйовувати. Значну шкоду повінь завдала сільському господарству знищивши не лише посіви та частину худоби, але і спричинивши ерозію ґрунту. Загальна сума збитків нараховує десятки мільярдів євро. Так, лише Німеччина оцінює власні збитки від цієї повені у 29 млрд. євро [9]. Значного удару від наслідків повені зазнав туристичний бізнес, особливо в тих районах, де туризм був однією з провідних галузей економіки і засобом заробітку для місцевого населення. Наприклад, район Айфель на заході Німеччини. Мальовнича горбиста місцевість району з багатьма лісовими масивами приваблює численних туристів пішими та велосипедними маршрутами. Після багатомісячного

MODERNÍ ASPEKTY VĚDY

Svazek XLIV mezinárodní kolektivní monografie

локдауну власники індустрії гостинності – засобів розміщення, харчування, розважання тільки встигли почати приймати туристів, як стихійно лихо завдало удару по їх бізнесу, зокрема, багато популярних тут кемпінгових містечок біля річок було взагалі зруйновано.

Логічним виявилось припинення основного потоку туристів в постраждалі райони. Однак виявились туристи-екстремали, що приїжджали спеціально для спостереження за природним катаклізмом. Одразу після повені поліція Бельгії та Німеччини звернулась до прихильників туризму катастроф, бажаючих фотографувати наслідки природного лиха, з проханням робити це здалека щоб не заважати рятувальним роботам. Особливо це стосувалось запусків туристами дронів, які можуть перешкоджати безпілотникам рятувальників, за допомогою яких шукають постраждалих і оцінюють ступень руйнувань. Тому доречним виявляється питання про етичний бік туризму катастроф.

Повені в країнах Європи спричиняють збитки для туристичного бізнесу навіть після їх закінчення, вони здійснюють певний психологічний вплив на туристів. Наприклад, після повені в Венеції у листопаді 2019 р. кількість бронювання і купівлі номерів в готелях місця в грудні, навіть на різдвяні та новорічні свята, скоротились на 45 % порівняно з аналогічних періодом минулого року. І це не зважаючи на заяви організаторів про подолання наслідків повені. Взагалі, після повені у Венеції Європарламент обговорював питання щодо захисту культурної спадщини від природних катаклізмів. Збитки від стихії міська влада оцінює більш ніж у мільярд євро. Під загрозою опинився статус Венеції у Списку об'єктів всесвітньої спадщини ЮНЕСКО.

До повномасштабного вторгнення Російської федерації на територію України, яскравим прикладом природних катаклізмів був вплив значної кількості медуз на організацію відпочинку, яке можна було спостерігати

влітку 2021 р. на курортах Азовського моря. Протягом більшої частини курортного сезону у більшості місць пляжного відпочинку, таких як Кирилівка, Бердянськ, Приморський посад, Приморськ та ін. біля узбережжя спостерігалась аномально велика кількість медуз. При цьому це були медузи корнероти, які відрізняються значними розмірами та наявністю стрикаючих принад, що завдають болячі хімічні опіки людині. Така кількість медуз значно погіршувала, а іноді і зовсім унеможлиблювала купання туристів у морі, тобто головний вид діяльності, за яким туристи і приїжджають на ці курорти [10; 11].

Наслідком зазначеної навали медуз було скорочення кількості туристів, скорочення тривалості відпочинку (багато туристів були вимушені достроково припинити відпочинок), пошук власниками баз відпочинку засобів захисту від медуз. До таких засобів відносилось встановлення захисних сіток (додаткові витрати), збирання (відлов) медуз біля берега, цікаво, що відлову медуз запрошувались навіть самі відпочивальники, для цього їм видавались спеціальні сачки. Найбільш дієвими альтернативами купанню в морі з медузами виявились басейни, якими обладнані лише достатньо великі і коштовні бази відпочинку та пропонування водно-спортивних видів відпочинку в акваторії Утлюкського лиману, таких як катання на байдарках, дошках для серфінгу, віндсерфінг, а також відвідування аквапарку в Кирилівці. Однак, навіть зазначені заходи не надали повної заміни пляжного відпочинку з купанням в морі.

Висновки. На організацію туристичної діяльності впливають не лише форс-мажорні події катастрофічного характеру, також певний вплив здійснюють непереборні природні обставини, що визначають умови відпочинку і рівень комфорту туристів та визначають можливість здійснення певних видів туристичної діяльності і надання відповідних послуг. До таких

MODERNÍ ASPEKTY VĚDY

Svazek XLIV mezinárodní kolektivní monografie

подій можна віднести погодні умови (аномальну спеку або навпаки сильні морози, тривалі дощі або зливи, сильний вітер і т.д.), значні хвилі або шторм у водоймах, раптове збільшення кількості тварин, що заважають відпочинку (комах, павуків, медуз і т.п.) та інші природні негаразди.

Таким чином, можна зазначити, що природні катаклізми, нажаль, трапляються з певною регулярністю практично по всьому світу. Залежно від їх характеру і масштабу вони можуть спричиняти катастрофічні наслідки, руйнувати туристичну інфраструктуру, унеможливити або стримувати на певний час надання туристичних послуг. Деякі природні катаклізми впливають на можливість дістатись до місць відпочинку або на ступінь його комфорту. При цьому виявляється певна категорія туристів, яких приваблює спостереження за наслідками природного лиха, його фотографування. Саме такі прихильники так званого туризму катастроф, на відміну від більшості туристів, відправляються у відповідні райони, охоплені природним лихом.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про торгово-промислові палати в Україні» від 01 січня 2016 року № 671/97-ВР. Редакція від 17.03.2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/671/97-%D0%B2%D1%80#Text>
2. UNWTO Tourism Regions. URL: <http://surl.li/tcmkx>
3. Землетрус на Гаїті (2010). URL: <http://surl.li/apfyf>
4. Ураган Катріна. URL: <http://surl.li/apnhl>
5. Виверження вулкана Ейяф'ятлайокютль (2010). URL: <http://surl.li/apglj>
6. Найбільші стихійні лиха десятиліття. URL: <https://delo.ua/economyandpoliticsinukraine/krupnejshie-stihijnye-bedstvija-153887/>
7. Виверження коло Фаґрадальсф'ядль (2021). URL: <http://surl.li/udoai>

8. Hurricane Katrina tour. Gray Line New Orleans. <https://www.graylineneworleans.com/all/tours/hurricane-katrina-tour>

9. Повені в Європі (2021). URL: <http://surl.li/aqite>

10. Байтеряков О.З., Прочан Н.Є. Вплив природних умов і ресурсів на розвиток спортивно-оздоровчого туризму / О.З. Байтеряков, Н.Є. Прочан / Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції «Наукове сьогодні: перспективи розвитку регіональної науки» (м. Запоріжжя, 17 листопада 2023 р). Запоріжжя-Мелітополь: МДПУ імені Богдана Хмельницького, 2023. С.198-202.

11. Донченко Л.М. Стан медичного туризму в Україні та його трансформація після російського вторгнення / Л.М. Донченко, І.А. Арсененко, О.В. Кузьменко / Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції «Наукове сьогодні: перспективи розвитку регіональної науки» (м. Запоріжжя, 17 листопада 2023 р). Запоріжжя-Мелітополь: МДПУ імені Богдана Хмельницького, 2023. С.198-202.

Vydavatel:

Mezinárodní Ekonomický Institut s.r.o.
se sídlem V Lázních 688, Jesenice 252 42
IČO 03562671 Česká republika

MODERNÍ ASPEKTY VĚDY

Svazek XLIV mezinárodní kolektivní monografie

Podepsáno k tisku 10. červen 2024
Formát 60x90/8. Ofsetový papír a tisk
Headset Times New Roman.
Mysl. tisk. oblouk. 8.2. Náklad 100 kopií.